

עלה בעלמא — דאכלת ערפי היא, ושריא נארך. מאגודה אכליה — דמשנאגד אסור לאכול ערפי. הנאגד — שדרכו לאוגדו. משיאגד — הוקבע למעשר, ונאסר נאכלת ערפי. לאו אדעתיה — סכח רבי מאיר ולא עשרו, ולעולם ספירא ליה דנעי עשורי. ממקום אחר — שמהו הוא ליה ירק תלוש צניח, ולאמר: הרי הוא מעשר על אגודה

זו. לתרום שלא מן המוקף — מן המחזור וסמוך לו, כגון: "אין מקיפין שמי חציות" (צ"ה ל"ג, ו) וכמו "מקפת וקורא לה שם" (נדה ע"ג) — לשון מקריב ומגיע זה לזה. ואסור לחנוך להפריש ממה שאין לפניו על מה שלפניו, דשמה אותו שהוא סומך עליו אינו צעין, שנאגד או נרקב, ונמלא שאין אומר כלום, ואוכל טעלים. נתן עיניו בצד זה — לקרוא לו שם מעשר על דל שני, ואכל מלד שני. חזי מאן גברא רבה אסהיד עליה — ראה כמה אדם גדול העיד עליו, דהיינו רבי יהושע. הואיל ונא להעיד על זאת — יפה כוון ודקדק בדבר אל כוון. גינאי — שם הנהר. רצון קוני — כל הנחלים הולכים אל הים בגזירת המלך. ספק עושה — שמה לא יתנו לך צפדיון. דבמצוה עסיק — דכתיב (שמות י"ג): "ושמרתם את המצוות", דמתחלת טמינה והרקדה צעיל שימור לשם מנהל. דלווה בהדיהו — נתחנך עמס דרך. טייעא = סוסר ערבי. כך עושיין — צמיה. לבני לוייה — לזני חבורה, שמניחין והולך. דלמא הכי נמי חדא זימנא — אלא מתירא היה שלא יחזרו המים וישטפו השנים, והיה מדבר עליהם שימתין להם הנהר. כמשה ושתין רבוון — שמחלק להן ים סוף.

תוספות

(אותם בער יאשיהו) כו', אפשר בא אסא כו', אלא מקיש ראשונים לאחרונים, מה אחרונים לא עשו ותלה בהן — אף כו'. ואמאי לא משני דמקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, כדמשני הכא? ויש לומר: דבשלמא הכא גבי נחש הנוחשת, לפי שנעשה על פי הדבור — טעו בו הראשונים, והיו סבורים שהיה אסור לבערו. אלא התם, במה היו טועין שלא לבער אותן הבמות?

ודילמא נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר — ואם תאמר, דתנן בפרק "במה מדליקין" (שבת לד, א): ספק חשכה — מעשרין את הדמאי, הא ודאי חשכה — לא, אמאי? כיון דאפשר על ידי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, אם כן יהא מותר להפריש בשבת. כדמוכח בפרק "נוטלי" (שם קמ"א, ב), דתנן, ר' יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. ופריך בגמרא (שם קמ"ב, א): והא מתקן הוא! ומשני: הא מני — רבי שמעון בן אלעזר היא, דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, ולהכי לא חשיב תקון בשבת כשמעלה! ויש לומר: דשאני מדומע שכבר היה נתקן, אבל תחלתו של טבל — לא שרי על ידי דאפשר ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר.

אמר ליה אתה הולך לעשות רצון קונך כו' — שמא שר של ים השיב לו כך. אי נמי: רבי פנחס היה מחשב בלבו שלכך היה מניח מלחלוק לו. וכענין זה צריך לפרש בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (יו"א, ג) ר' אלעזר בן דורדייא, דאמר: "שמים, בקשו עלי רחמים".

יאיר את הנהר אקלע לההוא אושפיזא [הזדמן] לפונדק [הזדמן]. רמו ליה

עיונים

ירק הנאגד כל מיני יבול מתחייבים במעשר משעה שנגמרת מלאכתם הראשונית (כגון עשיית גורן בתבואה), ובמיני הירק יש כמה גדרים שונים לגבי גמר מלאכה. ואמרו חכמים שמיני ירקות שאוגדים אותם יחד לפני מכירתם, איגדתם זו היא גמר מלאכתם. **שלא מן המוקף** כלומר, שלא מן הסמוך לו ונוגע בו. ואין תורמים ממקום אחר, מפני שיש לחשוש שמא אותה תבואה שחשב שתהיה מעשר אבדה או נאכלה, ולפיכך לא היה כאן עישור כלל. וכן יש לחשוש שמא יבואו בני ביתו ויאכלו מן המופרש למעשר (רש"י). ואילו בתורה"ש כותב שגזירת הכתוב היא שלא יפריש מתרומה ומעשר אלא מן הסמוך. **נתן עיניו** שאומר בפיו (או חושב בלבו) שהוא מתכוון להפריש את המעשר מחלק אחר של העלה שאותו לא יאכל, ודי בדבר זה לתקן את הטבל. **אמר ליה אתה הולך וכו'** בתוס' מסבירים שאמר לו שרו (מלאכה) של הנהר כך. או שיש לפרש באופן אחר, שכך היה ר' פינחס בן יאיר מחשב בלבו שראוי היה שיאמר לו הנהר כך. **אני הולך לעשות רצון קוני** שהרי הנהר אינו מהלך בנתיב זה אלא על ידי חוקיו של ה', ולפיכך כל מהלכו הוא עשיית רצונו של מקום (רש"י). והרשב"א כתב בחידושי אגדות שלו, שכונת הדברים היא שאין ראוי לשנות את דרכי הטבע שאותם קבע ה': אלא שר' פנחס בן יאיר עשה כן לצורך פדיון שבוים, שהוא קרוי "מצוה רבה" (ראה ב"ב ח"א), ומכאן למדנו כי אף שהיה ספק אם יצליח בפדיון לא נמנע מכך.

אמר ליה [לך] ר' ירמיה לר' זירא: כיצד סמך רבי על עדותו של ר' יהושע בן זירון לפטור ירק מתרומות ומעשרות בבית שאן? והא [והרין] ר' מאיר עלה בעלמא הוא דאכיל [עלה בלבד הוא שאכל]. ואכילת ארעי מותרת גם במקום שחייב בתרומה ומעשר! אמר ליה [לך]: **מאגודה אכליה** [אכל אותן]. **ותנן** [ושנינו במשנה]: **ירק הנאגד, שדרך לאוגדו יחד, מתחייב בתרומה ומעשר משיאגד, ושוב אין לאכול ממנו אף אכילת ארעי עד שיעשר. ושואלים: ודלמא לאו אדעתיה [ושמא לא על דעתך] כלומר, בהיסח הדעת אכל ר' מאיר את העלה! ומשיבים: השתא [עכשיו]. הרי' בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן? ואין לייחס לו שגגה כזו. ושואלים: ודלמא [ושמא] עישר עליהם מירק שהיה לו במקום אחר! ומשיבים: לא נחשדו חברים המקפידים על תרומה ומעשר לתרום שלא מן המוקף (הסמוך). ושואלים: ודלמא [ושמא] נתן עיניו בצד זה של הירק, הישב לעשותו תרומה ומעשר, ואכל בצד אחר! אמר ליה [לך]: חזי מאן גברא רבה קמסהיד עליה [ראה מי האדם הגדול שמעיד עליו], ואדם גדול כר' יהושע בן זרון, וודאי התבונן והיטיב לראות מה עשה ר' מאיר.**

אמאי בהמתן של צדיקים? **ד'רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויוין, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה: גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך! אמר ליה: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה — ספק עושה, אני — ודאי עושה.** אמר ליה: אם אי אתה חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אמר ליה רבי ירמיה לר' זירא: כיצד סמך רבי על עדותו של ר' יהושע בן זירון לפטור ירק מתרומות ומעשרות בבית שאן? והא [והרין] ר' מאיר עלה בעלמא הוא דאכיל [עלה בלבד הוא שאכל]. ואכילת ארעי מותרת גם במקום שחייב בתרומה ומעשר! אמר ליה [לך]: מאגודה אכליה [אכל אותן]. ותנן [ושנינו במשנה]: ירק הנאגד, שדרך לאוגדו יחד, מתחייב בתרומה ומעשר משיאגד, ושוב אין לאכול ממנו אף אכילת ארעי עד שיעשר. ושואלים: ודלמא לאו אדעתיה [ושמא לא על דעתך] כלומר, בהיסח הדעת אכל ר' מאיר את העלה! ומשיבים: השתא [עכשיו]. הרי' בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן? ואין לייחס לו שגגה כזו. ושואלים: ודלמא [ושמא] עישר עליהם מירק שהיה לו במקום אחר! ומשיבים: לא נחשדו חברים המקפידים על תרומה ומעשר לתרום שלא מן המוקף (הסמוך). ושואלים: ודלמא [ושמא] נתן עיניו בצד זה של הירק, הישב לעשותו תרומה ומעשר, ואכל בצד אחר! אמר ליה [לך]: חזי מאן גברא רבה קמסהיד עליה [ראה מי האדם הגדול שמעיד עליו], ואדם גדול כר' יהושע בן זרון, וודאי התבונן והיטיב לראות מה עשה ר' מאיר.

אמאי בהמתן של צדיקים? **ד'רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויוין, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה: גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך! אמר ליה: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה — ספק עושה, אני — ודאי עושה.** אמר ליה: אם אי אתה חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

אם אי אתה זכו, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! חלק ליה. הוה הוה גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דבמצוה עסיק! חלק ליה. הוה הוה טייעא דלווה בהדיהו, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא: כף עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף: פמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והקא תלתא זימנין. — ודלמא הקא נמי חדא זימנא! — אלא פמשה ושתין רבוון. אקלע לההוא אושפיזא, רמו ליה שערי לחמריה, לא אכל,

מסורת הש"ס
ד. משנה מעשרות פ"א מ"ה.
ר"ה יב"א.
ה. חולין ה"ב, (ושם סומנו מקבילות).
ו. עירובין לא"ב, לב"ב, גיטין לב"ב, ירושלמי מעשרות פ"ב ה"א.
ז. ראה שבת קמ"ב, א-ב. בכורות נ"ט, א. ירושלמי דמאי פ"ז ה"ה. שם שבת פ"ח ה"א.
ח. (הביטוי) ברכות ל"ב.
ט. ירושלמי דמאי פ"ח ה"ג (בביטוי). ילקיש תורה קלח.
י. (מעשה דומה) ירושלמי דמאי פ"ח ה"ג. שם שקלים פ"ה ה"א. ב"ר פ"ס ח.

גרסות

פגע ביה בגינאי בכת"י: **פגע בגינאי**.
אמר ליה גינאי... אמר ליה בחלק מכת"י ועוד: **אמר לו גינאי... אמר לו**.
גינאי חלוק בחלק מכת"י: **גינאי גינאי חלוק**.
אתה ספק עושה בכת"י ועוד: **אתה ספק אתה עושה**.
הוה ההוא גברא בכת"י ועוד: **הוה ההוא גברא בהדיה**.
אלא כמשה בכת"י ועוד: **הכי קאמר כמשה**.

לשונו

טייעא מקור המלה הוא כמו של השבט הערבי الطي (אל טאי) בני שבטים ערבים שונים ששכנו באזור המדברי בין ערב לבבל, היו מגיעים לצרכי מסחר גם לערים שונות בבבל עצמה.
אושפיזא מקורה של המלה הוא בפרסית aspīnāj שמשמעה מלך.

החיים

גינאי נהרא יש המצביעים על שמו של כפר בשם זה בכתבי יוסף בן מתתיהו (ביוונית Γίναι — גינאי), במקום בו מצויה בימינו העיר גינין, שעל גבול עמק יזרעאל והשמרון, ובה עובר יובל מרכזי של נחל קישון, אשר עולה ומתרחב בשעת גשמים מרובים (כמבואר, היה מעשה זה לקראת הפסח). נחל זה חוצה דרך מרכזית מן הגליל ליהודה (וחזרה) דרך אזור השמרון, שיתכן שבה הלך ר' פנחס בן יאיר בדרכו לפדיון שבוים (וכן מצוי בירושלמי, שם מסופר שהיה בדרכו לבית הוועד (הסנהדרין) שהיה אז בגליל. ראה מפה בעמ' הקודם.

אישים

ר' פנחס בן יאיר
ר' פנחס בן יאיר היה בן זורו של ר' שמעון בר יוחאי, ולפי המסופר בתלמוד (שבת לג, ב) היה חתנו (לפי הזהר היה חותנו). כמתואר כאן ובמקומות אחרים, רבי שהיה נשיא ישראל נהג בו בכבוד רב ובהערצה גדולה. ר' פנחס בן יאיר נחשב כדמות מופת בין התנאים, ומפורסם בחסידותו מצד אחד, ובמעשי מופתים כגון המסופר כאן.
רק מעטים מדברי תורתו ידועים לנו, המפורסם שבהם הוא מאמרו על הדרגות המובילות את האדם ממידה למידה עד לדרגת רוח הקודש ותחיית המתים.

מסורת הש"ס

- א. משנה דמאי פ"א מ"ג. ירושלמי דמאי פ"א ה"ג. שם שקלים פ"ה ה"א. תוספתא דמאי פ"א כ ב"ר פ"ס ח. ילק"ש תורה קט. קלח.
- ב. תוספתא דמאי פ"א טו (בשנינו).
- ג. (רבי ור' פינחס בן יאיר) ירושלמי דמאי פ"א ה"ג. שם תענית פ"ג ה"א. תוספתא אהלות פ"ח יח.
- ד. (הביטוי) שבת פ"א. פסחים פ"ג. כתובות ס"ב. חולין צ"א. צ"ב. נדה י"א. ב"ר פ"ח ו. ילק"ש תורה קל. קלח. תריג.

ג'רסות

חבטינהו... **נקרינהו** בכמה כתיב ובמקורות: **נקרינהו**... **חבטינהו**.

ומי מיחייבא בכת"מ ובש"מ ובש"ס: מקצת ספרים: **ומי מחייב**.

והתניא הלוקח פירות בחלק מכת"מ **כדתניא הלוקח פירות. רצונן סעוד אצלי** יש בכת"מ: **רצונן לסעוד אצלי** ויש: **רצונן שתסעוד אצלי** ועיין רש"י.

אל תלחם לחם בכת"מ: **מקרא: אל תלחם את לחם** וכן הגיהו בדפוסים החדשים.

מסרהיבנא דבמילתא דמצוה **קא טרחנא** בש"מ: **מסרהיבנא במילתא דמצוה** וכעין זה בכת"מ ועד.

אמר ליה ולפני עור יש בכת"מ: **אמר ליה קעברת אכתיב ולפני עור** ויש: **איכא משום לפני עור**.

לשון

צהבו פניו השרש "צהב" מצוי בדברי חכמים בשתי משמעויות כמעט הפוכות, האחת – כלפניו, במובן צהוב, כמו זהוב, שפניו נעשו מאירות משמחה. אך מצאנו בדברי חכמים "צהוב" – מתוכח, מריב, צועק על האחר, ודומה לו הפעל הערבי **صحب** (צ'ח'ב) שמונוב צעק, וכן השתמשו חכמים בביטוי "צהובים זה לזה", שמריבים זה עם זה, וכיוצא בו בארמית בתרגום הנביאים (וכעשתה צרתה" (שמואל א, ח) – "ומוצהבא ליה".

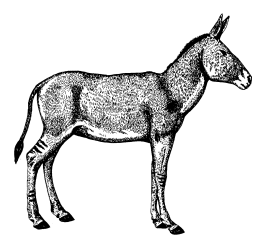
מסרהיבנא

הפעל "סרהב" (המצוי גם בסורית ובמנדעית, וכן משתמשים בו בתלמוד הבבלי כפעל בעברית) עניינו למחר להיחפז, וכן במובן של לחוק, לחלץ. וכאן המשמעות – לחוק אתי בזמן.

החיים

פרדה לבנה

כפי שמונח מן הענין אין אלה פרדות שבמקרה יש להן עור לבן, אלא גזע מיוחד של פרדות, שהוא פראי ביותר. ייתכן כי פרדות אלה היו בנות כלאים של אתונות ופרא (Equus hemionus) שהוא חיית בר הקרובה לסוס ולחמור, יצור בר שאינו מקבל כל מרות. ועוד דורות אחרונים היה מקובל להכלילו עם אתונות.

פרא (Equus hemionus)

***וויניר"א** (צ"ל: ונייר) מן הצרפתית העתיקה waner – לנפות, לזרות.

חבטינהו [ניפו אותן את השעורים] לנקותן ולא אכל, **נקרינהו** [בררו אותן] ביד מן הפסולת ולא אכל, ותהו למה אין החמור אוכל. **אמר** להו [להם] ר' פנחס בן יאיר למארחיו: **דלמא לא מעשרן** [שם אין מעשרות]? **עשרינהו** [עשו אותן] **ואוכל החמור**. **אמר** להם: בהמה ענייה (מסכה) זו הולכת לעשות רצון קונה בדרך של מצוה, לפדיון שבויים, ואתם מאכילין אותה טבליים? והוא מה שנאמר לעיל, שבהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן. ותוהים: ומי מיחייבא [והאם התבואה חייבת] במקרה זה במעשר מן הספק? והתנן [והרי שנינו במשנה]: **הלוקח (הקונה) מן השוק תבואה לשם זרע או למאכל בהמה, או קמח לעיבוד עורות, או שמן להדליק בו את הנר, וכן שמן לסוך בו את הכלים, ואינו יודע אם נתעשר, כל שאינו למאכל אדם – פטור מהדמאי, שלא חייבהו חכמים לעשרו מן הספק! ומשיבים: התם הא אתמר עלה** [שם הרי נאמר על כך]. **אמר ר' יוחנן: לא שנו אלא שלקחן מתחלה לבהמה, או לשאר צרכים שאינם מאכל אדם, אבל לקחן מתחלה לאדם ונמלך עליהם לתת לבהמה – חייב לעשר; והתניא [וכן שנויה ברייתא]: הלוקח פירות מן השוק לאכילה, ונמלך עליהן לבהמה – הרי זה לא יתן לא לפני בהמתו ולא לפני בהמת חברו אלא אם כן עישר. ושעורים אלו שניתנו לפני האתון נלקחו מתחילה למאכל אדם. שמע רבי שהגיע ר' פנחס בן יאיר לעירו, נפק לאפיה [יצא לקראתו] לקבל פניו, אמר ליה [ר':] **רצונך לסעוד אצלי? אמר לו ר' פנחס: הן. צהבו (האירו) פניו של רבי מחמת שמחה, שנתכבד בדבר זה, שהיה הדבר מפורסם שאין ר' פנחס בן יאיר סועד אצל אחרים. אמר לו ר' פנחס: כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני? ישראל קדושים הן, אלא שיש רוצה להכניס אורחים ואין לו, ואיני רוצה ליהנות מסעודה שאינה מספקת לבעליה, ויש שיש לו ואינו רוצה שיאכלו אצלו, וביחס לאדם כזה חתיב [נאמר]: "אל תלחם (תאכל) את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה****

יאמר לך ולבו בל עמך" (משלי כג ר"ז), ולכן אני חושש לסעוד אצל אחרים. ואתה רוצה לארחני וגם יש לך, ולכן אליך אני מוכן לבוא. מיהא השתא **מסרהיבנא** [ואולם עכשיו אני ממהר], **דבמילתא דמצוה קא טרחנא** [משום שבדבר של מצוה אני טורח], **כי הדרנא אתינא עיילנא לגבך** [כאשר אחזור ואבוא לעירכם אכנס אליך]. **וכך אכן עשה. כי אתא** [כאשר בא] לביתו של רבי, **איתרמי על בהווא פיתחא דהו קיימין ביה כודנייתא חוורתא** [הזדמן שנכנס בפתח אחד שהיו עומדות בו פרדות לבנות], **אמר ר' פנחס: מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו? משום שפרדות ממין זה היו מפורסמות כמזיקות כבעיטותיהן. שמע רבי נפק לאפיה** [יצא לקראתו]. **אמר ליה [ר':] מזבנינא להו** [מוכר אני אותן]. **אמר ליה [ר':] פנחס: והרי בכך תעבור על "ולפני עור לא תתן מכשול"** [ויקרא יט, יד], שהרי לכל אחד מישראל נאסר להחזיק חיות מזיקות בביתו. **אמר לו: מפקרנא להו** [אפקיד אותם]. **אמר לו: אם כן, מפשת היזקא** [אתה מרבה את החיזק]. **שעכשיו לא יהיו להם בעלים שישמרו עליהן, ויזיקו לכל. אמר לו: עקרנא להו** [אני מעקר את פרסותיהן שלא יזיקו]. **ענה לו: איכא** [יש בכך] **צער בעלי חיים. אמר לו: קטילנא להו** [אהרוג אותן]. **אמר לו: איכא** [יש בכך] **איסור של "בל תשחית"** (דברים כ, יט).

עיונים

חבטינהו... **נקרינהו** ראה ברש"י שמפרש כאן "חבטינהו" שלא במשמעות של דישה, שהרי קדם דישה אין התבואה חייבת כלל במעשרות, אלא במובן מיוחד של ניפו בכברה. **ומי מיחייבא והתנן** וכו' **פטור מהדמאי** דמאי הוא תבואה שנקנתה בשוק מעם הארץ, וחכמים חייבו לעשר אותה מספק. ואולם אחר ורוב עמי הארץ היו מעשרים אין מדובר בספק גמור, ולכן חכמים הקילו במקרים שונים, כגון במי שקונה מאכל לבהמה, ופטור מהלפריש מן הדמאי (אף שמן הודאי חייב להפריש, כמו במאכל אדם).

ושאלו ראשונים: ושמא שעורים אלו שהניחו לפני האתון לא היו מעשרות, ומשום כך לא אכלה מהן? ויש שאמרו שכל שחכמים לא הצריכהו לעשר אינו בכלל תקלה שמונעים מן הצדיק ובהמתו (בש"מ). ומפרשים אחרים כתבו שבהמה כשלעצמה בודאי אינה יודעת אם השעורים מעשרות או לא, כפי שלא שייך לגביה איסור אכילה, שהרי אינה בת מצוות. אלא כוונת הדברים היא שהקב"ה מנע ממנה לאכול כדי למנוע תקלה מר' פנחס בן יאיר, שגנאי הוא לצדיק שיאכילו את בהמתו דבר שנאסר עליו להאכילה, והוא דיוק הלשון "בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן (לצדיק)" (מהרש"א ותורת חיים, וראה גרסות).

ועל כל פנים, במקומות אחרים בתלמוד, בוהר (לדוגמה, ח"ג רכ"א, ב) ובדברי רבים מחכמי ישראל, משמע כי אכן היתה בחמור זה מעלה מיוחדת של קשר לקדושה, מצד שהיה בהמתו של ר' פנחס בן יאיר, או מטעמים אחרים שעל דרך הסוד (ראה חידושי אגדות למהר"ל, חסד לאברהם מעין ד נהר כו). ובדומה לכך מסופר במקבילות בירושלמי ובמדרש כי ר' פנחס בן יאיר השיב למארחיו שטענו כי התבואה פטורה מן הדמאי: מה נעשה לחמור זו, שהיא מחמירה על עצמה!

ישראל קדושים הן וכו' רש"י מסביר שכל ישראל קדושים הם וראוי ליהנות משלהם. והרמב"ן הסביר כי ישראל קדושים הן – שראוי לסמוך עליהם באיסור והיתר, אלא טעם

חבטינהו – ננפה. חבטינהו לנקותם, *וויניר"א בלעז. וליכא למימר לשון דישה, דמעיקרא היו עומדים נקליפתן, דאם כן אמאי לא אכלה? מעיקרא הרי לא נתחייבו נמעשר עד שתמרחו כנרי, דכתיב: "ראשית דגנך", ומנן צהדיא (פאה פ"א מ"ו): מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד אשר ימרת, דכל אכילת צהמה חשיב אכילת ערלי. נקרינהו – צידים מן האבנים והפסולת.

ומי מיחייבא – מאכל צהמה הנלקח מעם הארץ, כלום גזרו עליו משום דמאי? ואף על פי שאלו ודאי לא עישרו היה מתייב לעשר – על ספק מיהא לא גזרו, דתנן: הלוקח מעם הארץ פירות מן השוק לזרע ולבהמה, אף על פי שהזרע ומאכל צהמה נכלל שאר תבואה הן, וחייבין דמתנן: הלוקח מעם הארץ פירות מן השוק לזרע ולבהמה, אף על פי שהזרע ומאכל צהמה נכלל שאר תבואה הן, וחייבין לעבדן. והתניא – צניחא. והנן שעורים לאדם לקחוס מתחלה. שמע רבי – דהוה קאמי רבי פינחס. רצונך סעוד אצלי – יהי רצונך לסעוד אלני. צהבו פניו – שמת, מפני שלא היה רבי פינחס רגיל ליהנות משל אחרים, כדלקמן. אמר ליה – רבי פינחס וכי סבור היית שמודר הנאה מישראל אני? ישראל קדושים הם – ורואיין ליהנות מהם. אבל יש רוצה – ליהנות אחרים משלו ואין יכולת צדו, וממנו איני רוצה ליהנות שלא אכזיב עליו. ויש שיש – יכולת צדו ואינו רוצה להנות אחרים, ואף על פי שאומר נא וסעוד – אין לזו חפץ. ואיני נהנה ממנו, משום דכתיב "אל תלחם לחם רע עין". אל תלחם – אל תסעוד. לחם – לשון סעודה, כדכתיב (שמואל א כ): "לא נא אל הלחם", וכתיב (דניאל ה): "בלשאר מלכא עבד לחם רב". כמו שער – כאילו אמה פותח שער צנטנו. ויש אומרים: לשון מיררות, כמו (ירמיהו טו): "כחלמיש השוערים". מסרהיבנא – לשון צהלה ומחירות. כלומר, זריך למהר וליכך לדבר מצוה, ואין פנאי לסעוד. כודנייתא = פרדות, ושל רבי היו. מלאך המות – שמכה ושוב אין המכה חיה, כדלקמן. ולפני עור וגו' – דכי היכי דאסיקן לך אסיקן לאחריני. והא ליכא למימר דמונן לכו לגוים, דתנן: אין מוכרין להם צהמה גסה (עבודה זרה יד, ב). מפקרנא להו – אשלחם ציערות

חבטינהו... **נקרינהו** בכמה כתיב ובמקורות: **נקרינהו**... **חבטינהו**. **ומי מיחייבא** בכת"מ ובש"מ ובש"ס: מקצת ספרים: **ומי מחייב**. **והתניא הלוקח פירות** בחלק מכת"מ **כדתניא הלוקח פירות. רצונן סעוד אצלי** יש בכת"מ: **רצונן לסעוד אצלי** ויש: **רצונן שתסעוד אצלי** ועיין רש"י. **אל תלחם לחם** בכת"מ: **מקרא: אל תלחם את לחם** וכן הגיהו בדפוסים החדשים. **מסרהיבנא דבמילתא דמצוה** **קא טרחנא** בש"מ: **מסרהיבנא במילתא דמצוה** וכעין זה בכת"מ ועד. **אמר ליה ולפני עור** יש בכת"מ: **אמר ליה קעברת אכתיב ולפני עור** ויש: **איכא משום לפני עור**.

דעלמא להפקר. מפשת היזיקא – דלמאן שלא יהיו נשמרות ירבו נזיקין, עקרנא – שלא יוכלו לנעט. וכל תשחית ליכא, שיהו רחויים לדישה. עקרנא – מנשר פרסותיהן, ועדיין הן יכולין ללך. מבתש = מפזיר, וחזרו צנעושות (דף ל"ג). "מנבש" גרסינן, צנ"ט ולא ככ"ף.

תוספות

הא אתמר עלה אמר רבי יוחנן כו' – במסכת שקלים (ח,ב) ובמסכת דמאי בירושלמי ובבראשית רבה (פרשה ט) לא משני מיד, אלא השיב להם דמחמרא אנפשה.

ויש שיש לו ואינו רוצה – ואפילו הכי איקרו קדושים, שמונן את חברו לאכול אצלו מפני הבושת.

מסרהבנא – ממחר אני, כדמתרגמינן "וימחרו לשפוך דם" (ישעיה נט) – ויסרהבון.

אחר יש לי. ואילו המהרש"א מסביר ש"ישראל קדושים הן" הוא טעם למה שנאמר בהמשך, שמפני שקדושים הם – כל הנהנה מהם הריהו כנהנה מן הקדוש, ואם אוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה – הרי זה כמעילה. ויש שהסבירו ש"קדושים הן" עניינו בעלי תרבות ונימוס, וכפי שהוא הולך ומפרש, שלמרות שאין לו לאדם, או שיש לו ואינו רוצה, הריהו כופה עצמו ומכניס אורחים (תוס', רא"ש בש"מ).

יש רוצה ואין לו ואין אני רוצה ליהנות מסעודה שאינה מספקת לבעליה (רש"י). ואכן הרי"ף כתב במסכת יומא, והביא הרמב"ם את הדברים בהלכות תשובה (פ"ד ה"ד) שאחד הדברים שאנשים קשה להם לעשות תשובה עליהם הוא מי שרגיל לאכול מסעודה שאינה מספקת לבעליה (ועיי"ש במפרשים).

כמו שער בנפשו "שער" זה לפי ניקודו הוא פועל (ונקרא במלרע), ועניינו כאילו שופך האוכל מרה בנפשו של רע העין, כפי שמצאנו את השרש "שער" במובן אוכל רע (רש"י משלי כג, יז).

אורה ההלכה

הלוקח לזרע וכו' בכלל דברים שלא גזרו עליהם בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח תבואה ופירות שלא לצורך מאכל אדם, אלא למאכל בהמה או לזריעה, קמח לעורות או לרפואה, שמן להדלקת הנר או לסוך בו את הכלים, וכן יין לרפואת העין, וכיון שאמר לו עם הארץ שמתקנים הם אינו צריך לעשר (ראה רדב"ז). עפ"י המשנה, תוספתא וירושלמי במסכת דמאי (ר"י קורקוס). (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר פ"ג ה"ד).

הלוקח פירות לאכילה הקונה פירות לאכילה, אף שלאחר זמן נמלך עליהם לצורך מאכל בהמה – לא יאכילם לבהמה שלו או של חברו, ולא ימכרם לגוי עד שיפריש מהם דמאי. כברייתא. (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר פ"ג ה"ט).

גבה טורא בינייהו — והנדילן. בחייהן — של נדיקיס כן, ונתן הקדוש ציון הוא לנו על תאוּתם שלא להעביר דעתם, שגרס הדצר שנכנס נפתח הפכדות, שיפרוט ולא יעצור על דעתו הראשונה שאין דרכו לסעוד משל אחרים, כדלקמן. על אחת כמה וכמה — שהרי נמיתתן גדולים יותר מנמיייהן, כדאמר רבי חמא. קוברים

איש — רשע היה, ולא ניתן להיקצר אלל נדיקיס. ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי — ואלו נחיו, כשרלח להחיות בן השונמית, הולך לשוס פיו על פיו ועיניו על עיניו ולנקש רחמים. ודלמא לקיומי ברכתא דאליהו — דלל סגי שלל תתקיים, דכמינ נלדיקיס (איוב כג): "ותגור אומר ויקס לך", ולאו משוס אלישע הוא.

פי שנים — אליהו החיה בן הנרפיח ואלישע בן השונמית, ונרץ להחיות עוד אחר. אי הכי — דליקוּמי נרכתא דלליהו. היינו דתניא — נתמיה, ולי משוס נרכתא דלליהו — היה נרץ להחיות ממש, כמו שעשה אוחו שהחיה אליהו! אלל לאו שמע מינה משוס אלישע הוא, ולא הוה נרץ לללישע אלל לסלקו מאללו, והחיייה עד נוסתלק משס. אל נא תחי כמת — נלרעת מריס כתיב. למה נקרא שמם דכודנייתא "ימיס", דכתיב (נרלשית לו): "אשר מלא את הימיס". לא שאלני — רבי חנינל רופא היה, ומתכא מייחי לה נמסכת יומא צ"הויאלו לו" [מתג], וחיה — משמע שמת המוכה. וחית — לשון נקנה. ולתמה קאי, שאין המכה מתרפאת. אין עוד מלבדו — משוס רבי חנינל נקט לה. אפילו כשפים — אין מלכדו. כלומר, שלל מדעתו. שאלס אין גזירה מלפניו — אין מריעין לו ללדס. מהדרא — מחזרת וטורחת, שלל יצין. למשקל עפרא — ולעשות לו כשפים להחיותו. כשפים — נוטריקון: מכחישים פמליא של מעלה. שלל גזרו על אלס זה למות, והוא מת על ידי כשפים. נוקף — נוגף, *אישופייר' נלנו. מכריזין — גזרו עליו. מרצה — מנכר. גודל ימין — מפני שהוא נוגף צכה, ומנטער הרצה. ובניקוף שני — קודם שמתרפא הרלשון, בצע — נרכת המוילא, שלל רלח ללכול כזת משל אחרים.

תוספות

גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם כיו — פירש בּונוטרס: דדריש ממה שהחיה בנגיעה בעלמא, כדכתיב "ויגע ויחיי". וקשה: דאם כן, מאי פריך: ודילמא לקוּמי ברכתא דאליהו? מכל

מקום היה גדול במה שטרח להחיותו בחייו יותר מבמותו! ונראה דנפקא ליה ממה שבחיי הצדיקים נוגעים בהם כמה רשעים ויושבים אצלם, ושם לא היה לו רשות להתעבב אצלו.

מה שאת רוצה לעשות]. "אין עוד מלבדו" כתיב [נאמר]. והוא מגן עלי. ומקשים: והאמר [והרי נאמר] ר' יוחנן: למה נקרא שמן "כשפים" — הרי זה כעין נוטריקון — שמכחישין פמליא של מעלה, ומשמע שלכאורה הם פועלים גם כנגד רצון של מעלה! ומשיבים: אכן כן, ואולם שאני [שונה] ר' חנינא, דנפישא זכותיה [שנרובה זכותו]. ואין כשפים שולטים בו. ועוד אמר בשם ר' חנינא: אין אדם נוקף (מרצע, פורצע) אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שהוא צריך להיפצע, שנאמר: "מה' מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו" (ראה תהלים לו, כג. משלי כ, כד). בענין זה אמר ר' אלעזר: דם ניקוף (מכה) מרצה ומכפר לאדם כאילו היה זה דם עולה. אמר רבא: מדובר פה בגודל (בוהן) ימין, שאדם משתמש בו בכח, והמכה חזקה יותר, ובניקוף (מכה) שני באותו מקום קודם שהתרפאה המכה הראשונה, והוא דקאזיל [כשהייה חזק] באותה שעה לדבר מצוה, שאז הניקוף מרצה. בקשר למסופר לעיל על ר' פנחס בן יאיר מעיריים כי אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר: מימיו לא בצע (חתך, פתח באכילה) על פרוסה שאינה שלו, ומיום שעמד על דעתו לא נהנה אפילו מסעודת אביו, שלא רצה ליהנות כלל משל אחרים.

עיונים

גבה טורא המאירי מפרש, שלא כמשמעות הדברים, שנעשה ביניהם ריחוק נפש גדול, ולא רצה כלל לאכול בבתו. ובאופן אחר מסביר בפרסד רימונים, שאין הכוונה כפשוטה, אלא שנעשה מכשול גדול שגרם לכך שלא יוכל לבוא. כגון שקיבל רבי הזמנה רחופה מבית המלך, והוא הקרוי בדרך מליצה "גבה טורא".

מה בחייהן כן וכו' **גדולים צדיקים במוותן וכו'** רש"י מסביר שראה גדולתו של ר' פנחס בן יאיר במה שמן השמים דאגו שלא יעשה דבר כנגד רצונו, שנכנס בפתח שבו עמדו הפרדות, כדי שלא ישנה ממנהגו שלא לאכול בבית אחרים, ומכאן למד קל וחומר שייעשה רצונו לאחר מותו. ולפי זה המעשה באלישע הובא רק כראיה לכך שצדיקים גדולים במוותם מבחייהם. אבל המהרש"א פירש כי בכיו של רבי קשור במה שגבה הר ביניהם. לאמר, אם בחייו ניתנה לצדיק זה מחיצה בפני עצמו — במיתתו על אחת כמה וכמה, שהרי בדבר זה גדולים הצדיקים במוותם יותר מבחייהם, וכפי שמפרשים בתוס' להלן את הראיה מאלישע.

ויגע האיש וכו' רש"י מסביר שנס זה מראה שבמותו היה גדול מבחייו, שהרי כאשר החיה אלישע את בן השונמית היה צריך להתייגע הרבה (וגם לא הועילה לו תפילה ושליחות שעשה לפני כן), ואילו לאחר מותו — במגע בלבד החיה את המת. ובתוס' הסבירו (כנראה על פי דברי ר' חמא בר' חנינא סנהדרין מו,א) שנס זה נעשה רק כדי שלא ייקבר הרשע סמוך לאלישע הנביא, למרות שבחייהם של צדיקים הרי רשעים נוגעים בהם ואין הדבר מוזק להם.

למה נקרא שמום ימים הדברים מתייחסים לכתוב בספר בראשית (לו, כד) "הוא ענה אשר מצא את הימים אשר במדבר", שלפי כמה דעות הכוונה היא שהוא האיש שגילה את האפשרות ליצור פדרים על ידי הרבעת סוס ואתן. ובניגוד לפירוש אחר (כגון בתרגום אונקלוס) משמעות המלה היא גיבורים, אנשים איומים.

שומכחישין פמוליא של מעלה הרשב"א מפרש כי "פמליא של מעלה" היא סדרי הטבע וסדרי

גבה טורא בינייהו [הר ביניהם], ולא יכול היה רבי להמשיך ולדבר עמו. ככה רבי ואמר: מה בחייהן של צדיקים כך הם גדולים, במיתתן על אחת כמה וכמה! ומסבירים: והוא כפי שאמר ר' חמא בר חנינא: גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, שנאמר: "ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע

גְבַה טוֹרָא בִּינְיֵיהוּ. בְּכַה רַבִּי וְאָמַר: מַה בַּחֲיֵיהֶן כָּךְ, בְּמִיתָתָן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דְּאָמַר רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא: "גְּדוּלִים צְדִיקִים בְּמִיתָתָן יוֹתֵר מִבְּחֵייהֶן, שְׁנֹאמַר: "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ וְהֵנָּה רָאוּ הַגְּדוּד וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בַּקֶּבֶר אֱלִישֶׁע הַנְּבִיא) וַיֵּלֶךְ וַיִּגַע הָאִישׁ בַּעֲצֻמוֹת אֱלִישֶׁע וַיְחִי וַיִּקַּם עַל רִגְלָיו" (מלכים ב יג, כא). אמר ליה [לר] **רב פפא לאביי**: מה הראיה מכאן שצדיק גדול במותו יותר מבחייו? ודילמא לקיומי ביה ברכתא [ושמא נעשה הדבר באלישע כדי לקיים בו את ברכת] אליהו, דכתיב [שנאמר] שאלישע ביקש ממנו: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי" (שם ב, ט), שאליהו החיה מת אחד ואלישע החיה שנים! אמר ליה [לר] אביי בתמיהה: אי הכי [אם משום כך], היינו דתניא [וכי זהו ששנויה ברייתא]: "ויקם על רגליו" — על רגליו עמד אבל לביתו לא הלך (אלא מת מיד)?! ומשמע שלא היתה כאן תחיית מתים ממש, ואם כן לא נתקיימה בכך ברכת אליהו. ושואלים: אלא במה איקיים [במה התקיימה] הברכה של "פי שנים"? ומשיבים: כמו שאמר ר' יוחנן: שריפא אלישע צרעת נעמן, שהיא (צרעת) שקולה כמת. ומגין שצרעת שקולה כמיתה — שנאמר במרים שנצטרעה: "אל נא תחי כמת" (במדבר יב, יב). אגב שהוזכרו פרדות לבנות ("מלאך הבית בביתו של זה"), מביאים מה שאמר ר' יהושע בן לוי: למה נקרא שמן של פרים "ימיים" (ראה בראשית לו, כד) — מלשון אימה, משום שאימתם מוטלת על הבריות, שאמר ר' חנינא שהיה רופא: מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה (ונשאר חי) ממכה זו, משמע שהם מסוכנים ביותר. ותוהים: והא קחזינא דחיי [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי נאמר] ר' יוחנן: למה נקרא שמן "כשפים" — הרי זה כעין נוטריקון — שמכחישין פמליא של מעלה, ומשמע שלכאורה הם פועלים גם כנגד רצון של מעלה! ומשיבים: אכן כן, ואולם שאני [שונה] ר' חנינא, דנפישא זכותיה [שנרובה זכותו]. ואין כשפים שולטים בו. ועוד אמר בשם ר' חנינא: אין אדם נוקף (מרצע, פורצע) אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שהוא צריך להיפצע, שנאמר: "מה' מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו" (ראה תהלים לו, כג. משלי כ, כד). בענין זה אמר ר' אלעזר: דם ניקוף (מכה) מרצה ומכפר לאדם כאילו היה זה דם עולה. אמר רבא: מדובר פה בגודל (בוהן) ימין, שאדם משתמש בו בכח, והמכה חזקה יותר, ובניקוף (מכה) שני באותו מקום קודם שהתרפאה המכה הראשונה, והוא דקאזיל [כשהייה חזק] באותה שעה לדבר מצוה, שאז הניקוף מרצה. בקשר למסופר לעיל על ר' פנחס בן יאיר מעיריים כי אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר: מימיו לא בצע (חתך, פתח באכילה) על פרוסה שאינה שלו, ומיום שעמד על דעתו לא נהנה אפילו מסעודת אביו, שלא רצה ליהנות כלל משל אחרים.

גבה טורא בינייהו [הר ביניהם], ולא יכול היה רבי להמשיך ולדבר עמו. ככה רבי ואמר: מה בחייהן של צדיקים כך הם גדולים, במיתתן על אחת כמה וכמה! ומסבירים: והוא כפי שאמר ר' חמא בר חנינא: גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, שנאמר: "ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע (הנביא) וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו" (מלכים ב יג, כא). אמר ליה [לר] **רב פפא לאביי**: מה הראיה מכאן שצדיק גדול במותו יותר מבחייו? ודילמא לקיומי ביה ברכתא [ושמא נעשה הדבר באלישע כדי לקיים בו את ברכת] אליהו, דכתיב [שנאמר] שאלישע ביקש ממנו: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי" (שם ב, ט), שאליהו החיה מת אחד ואלישע החיה שנים! אמר ליה [לר] אביי בתמיהה: אי הכי [אם משום כך], היינו דתניא [וכי זהו ששנויה ברייתא]: "ויקם על רגליו" — על רגליו עמד אבל לביתו לא הלך (אלא מת מיד)?! ומשמע שלא היתה כאן תחיית מתים ממש, ואם כן לא נתקיימה בכך ברכת אליהו. ושואלים: אלא במה איקיים [במה התקיימה] הברכה של "פי שנים"? ומשיבים: כמו שאמר ר' יוחנן: שריפא אלישע צרעת נעמן, שהיא (צרעת) שקולה כמת. ומגין שצרעת שקולה כמיתה — שנאמר במרים שנצטרעה: "אל נא תחי כמת" (במדבר יב, יב). אגב שהוזכרו פרדות לבנות ("מלאך הבית בביתו של זה"), מביאים מה שאמר ר' יהושע בן לוי: למה נקרא שמן של פרים "ימיים" (ראה בראשית לו, כד) — מלשון אימה, משום שאימתם מוטלת על הבריות, שאמר ר' חנינא שהיה רופא: מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה (ונשאר חי) ממכה זו, משמע שהם מסוכנים ביותר. ותוהים: והא קחזינא דחיי [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

והאמר [והרי אנו רואים שאנשים חיים] מבעיטות אלה! ומשיבים: אימא [אמור] ותקן בלשון "וחיית" [והבריאת] המכה, שהפצע מבעיטה זו אינו מבריא. ומקשים: והא קחזינא דמיתסי [והרי רואים אנו שהפצעים הללו מבריאים]! ומשיבים: לא בכל הפרדות הלבנות מדובר, אלא באלה החיוורתן ריש כרעייהו [שלבנים ראשי וגליהם] קא אמרינן [אומרים אנו]. אגב שהוזכרו דברי ר' חנינא מביאים עוד מדבריו. על הנאמר "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה) —

אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים, שאין כשפים יכולים לפעול נגד רצון שמים. ומסופר, ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה [אשה אחת היתה חחורת, משתדלת לקחת עפר מתחת רגליו] של ר' חנינא כדי לעשות לו כישוף, אמר לה: שקולי [קחין]. לא מסתייעא מילתיך [לא יסתיעע הדבר שלך].

מסורת הש"ס
ה. סנהדרין מו,א (כל הענין, בהקשר אחר).

י. ראה קהיר פ"ח א. מדרש תהלים פכ"ו ז.

ז. ילק"ש תורה קלח.

ח. יומא מט,א. ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ה. שם יומא פ"ח ה"ה. ב"ר (ת"א) פ"ב כד (בשניו לשון). ילק"ש תורה קלח.

ט. סנהדרין טז,ב. תנחומא מקץ ב.

י. ילק"ש תורה תתכח. שם נ"ך תשל. תתקטז.

גדרות

ראו הגדוד בכת"י:מ: **ראו גדוד** ובשאר כת"י כבמקרא: **ראו את הגדוד**.

ברכתא דאליהו בכת"י: **ברכתא דאליהו הוא**.

אי הכי היינו דתניא בכת"י ועוד: **היינו דתניא**.

על הבריות בכת"י: **על בני אדם**.

והא קחזינא בכת"י: **והא קחזינו**.

ואפילו כשפים בכת"י: **ואפילו כשפים**.

נוקף אצבעו בכת"י ועוד: **נוקף רגליו** ויש בכת"י: **נוקף אצבעו קטנה**.

לשון

פמליא מקור המלה הוא בלטינית familia, ומשמעה — צוות המשפחה והמלוים. והוא תרגום ועדכון למושג "צבא השמים".

אישים

ר' חנינא הוא ר' חנינא בר חמא אשר חי בדור המעבר בין התנאים והאמוראים. מוצאו של ר' חנינא היה מבבל, אך בגיל צעיר בא לארץ ישראל ושם הספיק עוד ללמוד תורה מפי רבי יהודה הנשיא, אשר חיבנו ביותר ואמר עליו "לית דין בר נש" (אין זה אדם, אלא מלאך). ר' חנינא קיבל שם מפי תלמידו רבי הגדולים וביחוד מר' חייא. רבי ציוה בשעת פטירתו כי ר' חנינא ישב בראש השיבה אחריו, ואולם ר' חנינא בענותו לא קיבל את המינוי מיד כל עוד חי חברו הקשיש ממנו, ר' אפס.

ר' חנינא חי בעיר ציפורי ושם עסק במסחר בדבש, ממנו תעשר ובנה בית מדרש גדול. ר' חנינא נחשב בין החריפים וביותר נהנה מגדולתו של ר' יוחנן שהיה תלמידו במשך שנים רבות.

יתכן כי האמורא ר' חמא בר' חנינא היה בנו.